

„Rigoletto” la Mantova sau pomul lăudat

(Costin Popa – 16 septembrie 2010)

Sigur că anunțul a fost șocant, reclama mare și interesul pe măsură: „Rigoletto” de Verdi, live la TV, imaginat generic în locurile și la momentele din zi ale acțiunii, cu Plácido Domingo – tenor în rolul titular de bariton! Producătorul Andrea Andermann se afla la a treia realizare de acest gen, după „Tosca” (1992) și „Traviata” (2000). Un demers grandios, cu implicarea unor forțe majore și dificultăți evidente de punere în pagină, cel puțin prin plasarea orchestrei într-un alt cadru (Teatro Bibiena din Mantova) și urmărirea ei, ca și a dirijorului, prin monitoare abil ascunse în decorul natural. Mișcarea camerelor de luat vederi a trebuit să fie invizibilă. Cântul la microfoane camuflate în peruci și costume a fost indispensabil, privându-ne de sonoritatea directă. Nu se putea altfel, fiind vorba totuși de o transmisie TV. Așadar, totul live, cu stresul emoțional aferent, poate mai intens decât pe o scenă, din cauza prim-planurilor. Un spectacol care ar fi trebuit să beneficieze de avantajul peliculei, al firescului, ducând trama într-un veridic captivant, mai ales că ochiul era încântat de interioarele baroce din Palazzo Te (Sala dei Giganti și Sala dei Cavalli pentru primul act), Palazzo Ducale (actul al treilea), de presupusa casă a lui Rigoletto (actul secund) iar în actul al IV-lea, de Rocca di Sparafucile, hanul spadasinului, închipuit de realizatori în vechea garnizoană militară a familiei domnitoare Gonzaga.

Și totuși, nu a fost chiar așa. Am avut senzația unei opere filmate și nu a unui film de operă. O derulare mult prea statică și, surprinzător, cu expresii faciale limitate. Cred că vina principală a aparținut regizorului Marco Bellocchio, dar nici unii artiști nu pot fi absolviți. Mă refer chiar la Plácido Domingo, cântăreț-actor reputat, care nu o dată a impresionat prin plastica supremă a construirii personajelor. Aici s-a arătat mai reținut și exploziile expresive au fost rare. Poate doar dramaticul moment al ariei „Cortigiani” a fost bine servit. În rest, Rigoletto al său nu a picurat sarcasm și ironie în adresările către Duce sau Monterone din primul act, secvență în care blestemul aruncat de același Monterone l-a găsit într-o surprinzătoare expectativă și parcă nici nu l-a atins. Mai apoi, scena cu Gilda din actul secund i-a provocat o adorație formală, plină de platitudini. Nu mai vorbesc de lipsa de incisivitate vocal-scenică din duetul „Sì, vendetta”.

Să fi existat oare o preocupare mult prea mare pentru controlul glasului și acoperirea dificultăților rolului? Se prea poate. Am criticat pe larg în aceste pagini excursiile tenorului Domingo printre portativele de bariton, cu toate neajunsurile stilistice provenite din coloristica vocală diferită și din aruncarea la coș a raportului timbralitate-rol. Nu mai revin. Cântând Rigoletto, marele cântăreț recidivează într-un moment în care vârsta, 69 de ani, îl pune la încercare. Oare nu pare caraghioasă vibrația borurilor borsalinei în ritm cu tremurul incontrollabil al capului? Hilar dar trist. Simpla emisie sonoră devine acum un lucru greu de stăpânit pentru un fizic îmbătrânit. În primul act greșește cuvinte, în al doilea și al treilea evită note grave repetitive și respiră mult prea des pe frază, în ultimul – pentru a sfârși calvarul – accelerează tempii într-un loc în care dirijorul Zubin Mehta nu păcătuisese prin lentori, așa cum o făcuse mai înainte. Păcat pentru așa un final de carieră, altminteri imensă!

Cu aceeași tentă placidă a apărut și Ruggero Raimondi în rolul killer-ului Sparafucile. Deloc șerpăros în actul secund la întâlnirea cu Rigoletto din tenebroasa uliță Volto Scuro, deloc de temut în ultimul, bineînțeles exceptând momentul uciderii Gildei, reputatul artist, component al aceleiași

rare familii a cântăreților-actori, a rămas dator. Pentru altă dată? Și el, tot la 69 de ani, pare cu motoarele „au ralenti” și cu vocea de bas mai descărnată ca oricând.

Junele tenor Vittorio Grigolo a făcut multă risipă de energie în rolul Ducelui de Mantua. În ideatica sa și a regizorului, a fost mai mult eternul și sincerul îndrăgostit decât donjuanul flusturatic, superficial și prefăcut, prefațat atât de plastic și elocvent de Verdi și libretistul Piave în balada introductivă „Questa o quella”. Așa că Ducele său se dăruie pasional Gildei în duetul cântat mai mult donizettian decât verdian, suferă vizibil în aria „Parmi veder le lagrime” căreia îi conferă o nepotrivită tentă de lamento dar revine la expresia corectă în „La donna è mobile” sau în cvartetul din actul al patrulea. În această din urmă pagină, „Bella figlia dell’amore”, a construit și a nuanțat cu pricepere. Fără să fie posesorul unui glas strălucitor, Grigolo derulează frumos fraza muzicală. Vocea este mobilă, de calibru mai lejer dar tenorul nu cântă foarte ușor. A fost desigur cauza pentru care s-a renunțat la expansivul Re bemol acut al duetului cu Gilda, finalul ariei din actul al III-lea l-a găsit obosit, presiunea țesăturii vocale l-a apăsât într-atât în „La donna è mobile”, încât a accelerat ușor tempii propuși de dirijor iar nota de Si natural ce încoronează celebra pagină a fost emisă cu efort. Iar pentru pretențiile aparatului de filmat, grimasele – sesizabile încă din primul act – au apărut excesive.

Rămân fetele. Ei bine, au câștigat partida. Foarte tână Julia Novikova a fost o Gilda vaporeasă, pură, naivă, naturală, deschisă, luminoasă, gingașă, dragăstoasă, plină de candoare. N-am să uit zâmbetul perpetuu de pe buzele ei în duetul din actul secund cu Rigoletto, expresia implorării din duetul „Sì, vendetta”, tot alături de tatăl ei, în actul al III-lea. Soprana a expus o linie fluidă de cânt, cu legato impecabil și pianissime de bună factură. Un „canto spianato” foarte plăcut. Sigur că extremele sunete acute din vocaliza ariei „Caro nome” sau din încheierea duetului „Sì, vendetta” sunt perfectibile în timp.

Focoasă în atitudine, ochioasă în priviri, cu buze senzuale, Nino Surguladze a fost Maddalena „du chair et du sang”, cu mișcări feline și provocatoare. O voce de mezzosoprană cu sonorități grave consistente, mergând până la limita vulgarului, ceea ce n-a fost deloc rău.

În rest, am remarcat glasurile bune ale baritonului Giorgio Caoduro (Marullo) și basului Gianfranco Montresor (Contele Monterone).

La pupitrul Orchestrei Simfonice Naționale RAI, conducând de la distanță și ansamblul „I Solisti Cantori”, energicul – dealtfel - Zubin Mehta a surprins prin tempi mai mult decât largi în unele momente ale operei care, astfel, au pierdut din substanță. Pentru Julia Novikova, care stă bine cu controlul respirației și cu susținerea sunetului, derularea criminal de rară a ariilor „Caro nome” și în special „Tutte le feste” n-a constituit o problemă dar, cum spuneam, Plácido Domingo sau chiar Vittorio Grigolo au acuzat pierderile de tonus ale baghetei. Ca și de fermitate, dacă mă gândesc la decalajul din finalul duetului „Sì, vendetta”.

Revin la mizanscenă. Coriștii, figuranții au fost mai mult decât imobili și total inexpressivi. La balul din primul act, doar cele două dansuri, Minuetto și Perigordino, au animat spațiul. În cel de-al doilea, corul „Zitti, zitti” a rămas în anonim iar povestirea curtenilor „Scorrendo uniti remota via” din actul al III-lea a fost cvasi-seacă. Cadrele care s-ar fi dorit introduse grație avantajului oferit de ochiul aparatului de filmat au lipsit cu desăvârșire, deși montarea nu era în spațiul restrictiv al scenei de teatru. Mă refer la sosirea Ducelui în casa lui Rigoletto, la apropierea

răpitorilor de același loc. Nimic nu a fost pregătit, nu știm de unde au venit, dar ne-am trezit dintr-o dată cu Ducele bătând la ușă și, mai apoi, cu răpitorii privind fix printre zăbrelele camerei în care se afla Gilda. Cum de nu-i vedea, doar se uita într-acolo la finele ariei „Caro nome”? Tot neglijent mi s-a părut momentul din actul ultim, când Gilda urmărea prin fereastra ușii hanului dialogul dintre Maddalena și Sparafucile, pur și simplu fără să fie... observată. Stângăcii neașteptate. Chiar și clipa pătrunderii curtenilor în iatacul Gildei putea fi o scenă potrivită pentru un film. În fine, nu pot să nu admir luxul în care trăia bietul Rigoletto! Săli mari, frumoase, o grădină superbă... Păcat că își minte fiica, declarându-se „povero”!

Ce ar mai fi de spus? Lucrul cel mai important. Unsprezece mari televiziuni din lume au transmis în direct sau la decalaje mici de timp. Alte posturi TV au reluat spectacolul în zilele următoare. Lăsând la o parte minusurile artistice, a fost o uriașă pledoarie pentru muzică, pentru operă, expusă la scară planetară. Iată marele merit!